

## BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemû'l-üdebâ*<sup>2</sup>, VI, 100-126; İbnü'nü'l-Kıftî, *Inbâhü'r-ruwâ*, I, 231-232; İbn Halikân, *Vefeyât*, I, 210-213; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XVIII, 57-61; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, Haydarâbâd 1334-39, IV, 13; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 53; Makrîzî, *el-Hıta*, II, 160-161; Keşfü'z-zunûn, II, 995, 1215; Brockelmann, *GAL*, I, 408-409; *Suppl.*, I, 572-573; I. Krachkovski, *Târîhu'l-edebi'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1363-65, I, 302-303; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifîn*, II, 249-250; Zirikî, *el-A'âm*, Beyrut 1980, I, 302; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Eyyübî ve Devlet*, İstanbul 1987, s. 271, 383-384, 401-403; A. S. Atiya, "İbn Mammâti", *EJ*<sup>2</sup> (İng.), III, 862-863.



M. ALİ KAPAR

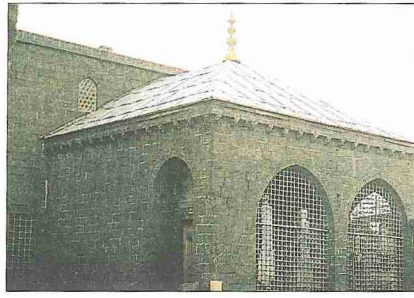
## ESAD MUHLİS PAŞA

(1780-1850)

## Osmanlı valisi, şair ve hattat.

Ankara'ya bağlı Ayaş'ta doğdu. Ayaş müftüsü Hasan Efendi'nin oğludur. Aile seçeresi Bayrâmiyye-i Melâmiyye büyüklerinden Bünyâmin Ayâşî'ye kadar çıkar (*DİA*, VI, 491).

Medresede tahsilini tamamladıktan sonra Ayaş voyvodalığına tayin edilen Esad Muhlis'e bir süre sonra silâhşörlük pâyesini verildi, 1806'da kapucubaşı oldu. Ardından İstanbul'a çağırıldı, burada bazı devlet büyükleriyle tanıştı ve kendisine mirâhurluk verildi. Daha sonra sırasıyla humbaracıbaşı (1818), başbâki kulu (1821), Drama nâzırı ve 1825'te paşalık rütbesiyle Edirne valisi oldu. 1827'de Ordu-yı Hümayun memurluğuna tayin edildi, bir yıl sonra da Dimetoka'ya gönderildi. Aynı yıl Adana, 1829'da Konya valisi oldu. 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinin ardından bölgeyi iyi tanıdığı için Erzurum valiliğine getirildi. Kendisine vezirlik rütbesine ek olarak fevkalâde zamanlarda Erzurum valilerine verilen Şark seraskerliği unvanı da verildi. 1836'da yeni kurulan Erzurum Redif-i Mansûre müşirliğine getirildi. Erzurum'u ye-



Esad Muhlis Paşa'nın Murtaza Paşa Camii'nin bitişiğindeki türbesi - Diyarbakir

niden imar ve tahkim eden Esad Paşa, 1836'da bu görevinden ayrılarak Şûrâ-yı Bâbiâlî âzası olduysa da reis Kölemen Dâvud Paşa'nın baskısı yüzünden 1839'da buradan da ayrılmak zorunda kaldı. Aynı yıl Boğaz muhafızı, ardından Sivas, 1840'ta Halep, iki yıl sonra Sayda, 1845'te de ikinci defa Erzurum valisi oldu. Erzurum'da Tanzimat'ın uygulanmasından doğan karışıklıkları önlemeye çalışan Esad Paşa bir yıl sonra azledildi. Musul valisi iken Bedirhânî Bey isyanını bastırmakta gösterdiği başarı ile dikkati çekti. 1847'de Diyarbakir valiliğine tayin edildi ve burada vefat etti. Viyana sefiri iken intihar eden devlet adamı Sâdullah Paşa Esad Muhlis Paşa'nın oğludur.

Bilgili, cesur ve dürüst bir devlet adamı olarak tanınan Esad Muhlis Paşa divan şiiri tarzında şiirler de yazmıştır. Sayı bakımından pek fazla olmayan manzumelerinin ölümünden sonra *Divañçe-i Es'ad Paşa* adıyla taşbaskısı yapılmıştır (İstanbul 1268).

Aynı zamanda devrinin tanınmış hattatlarından olan Esad Muhlis Paşa'nın hat sanatında kimlerden ders aldığı bilinmemektedir. Edirne Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Üçşerefeli Camii, Bünyâmin Ayâşî Camii ve Münevver Ayâşî özel koleksiyonundaki yazıları daha ziyade ta'lik, celî-ta'lik ve celî-sülûs tarzındadır. Ankara Ayaş'ta Bünyâmin Ayâşî Dergâhı camiiindeki yazıları, 1809-1811 yıllarına ait ilk dönem eserlerinden kabul edilmektedir. Daha sonraki yıllara ait eserlerinde mevcut harf ve kompozisyon güzelliğine bakılırsa çeşitli kademelerde devam eden devlet görevleri sırasında yazıya ara vermeden devam ettiği ve şiirden çok hatla meşgul olduğu anlaşılır. Gerek memleketi olan Ayaş'ta gerekse resmî görevle bulunduğu yerlerde naz-

mı da kendisine ait olmak üzere pek çok çeşme, sebil ve bina kitâbesinde onun imzası bulunmaktadır. Erzurum'da kendi adıyla anılan ve minaresinin güzelliğiyle dikkati çeken camiyi de buradaki valiliği sırasında yaptırmıştır.

## BİBLİYOGRAFYA :

*Divañçe-i Es'ad Paşa*, İstanbul 1268, s. 2-4; *Sicill-i Osmânî*, I, 340; *Osmanlı Müellifleri*, II, 81-82; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, IV, 972; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 121; Konyalı, *Erzurum Tarihi*, s. 201-202; Mehmed Aldan, *Türü Yönleriyle Ayaş*, Ankara 1965, s. 131; Oral Onur, *Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, İstanbul 1972, s. 51-52, 55-57, 202-203; a.mlf., *Edirne Hat Sanatı*, İstanbul 1985, s. 115; Cevdet Küçük, *Tanzimat Devrinde Erzurum* (doktora tezi, 1975), İÜ Ktp., nr. 12211, s. 97-100, 242-245, 281-285; M. Hüseyin Subaşı, "Esad Muhlis, Sadullah ve Kemâl İsmail Sâdik Paşaların Hattatlığı ve Ayaş'taki Hattatların Sanat Değeri", *Ayaş ve Bünyâmin Ayâşî*, Ankara 1993, s. 177-201; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 911; Kâmil Şahin, "Bünyâmin Ayâşî", *DİA*, VI, 491.



KÂMİL ŞAHİN — M. HÜSEYİN SUBAŞI

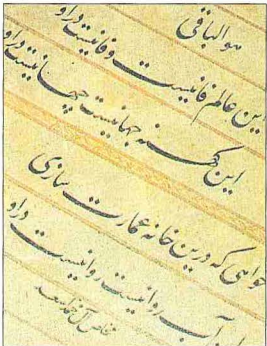
## ESAD PAŞA, Azmzâde

(ö. 1171/1757)

Osmanlı devlet adamı,  
Şam valisi.

1113'te (1701) Maarretünnü'mân'da doğdu. 1725 yılından sonra Suriye bölgesinde ve özellikle Şam vilâyetinin yönetiminde söz sahibi olan Azmzâdeler ailesine mensup Azmzâde İsmâil Paşa'nın dört oğlundan biridir. Babasının mütesellim'i olarak ilk önce Maarre ve Hama'da yöneticiliğe başladı. Şam valisi ve emîr-i hac olan babasının yanında surre alaylarına katılarak bu hususta da tecrübe kazandı. Yetişmesinde önemli etkisi olan bir başka kişi de amcası Süleyman Paşa'dır.

Esad Paşa, 1730'da Hama ve Humus sancakları mutasarrıflığı yaptıktan sonra 1732 yılında Trablus vali muavinliğine getirildi. 1740'ta cerde\* başbuğu, 1741'de kardeşi İbrâhim Paşa'nın yerine Sayda valisi oldu. Bir yıl sonra tekrar Hama'da görevlendirilen Esad Paşa, ertesi yıl Şam Valisi Süleyman Paşa'nın Zâhir el-Ömer'le yaptığı bir mücadele sırasında ölmesi üzerine 3 Ekim 1743'te vezirlik rütbesiyle Şam valiliğine tayin edildi. On dört yıl süren bu görevi sırasında tecrübeli kimselerden oluşturduğu idarî mekânizma sayesinde Azmzâde ailesinin muhaliflerine karşı üstünlük sağlamayı başardı. Ancak zaman zaman merkezî



Esad Muhlis Paşa hattıyla mâil ta'lik kıta (Münevver Ayâşî koleksiyonu)